

Jak vznikají a jak fungují peníze? (rozdíly v pojetí u různých teorií)

- Co jsou to peníze?

Prostředek
směny

Uchovatel
hodnoty

Zúčtovací
jednotka

Co jsou peníze především?

- Neoklasická teorie: prostředek směny (usnadnění směny, abychom nemuseli obchodovat náročným barterem*)
 - Množství peněz musí +/- odpovídat objemu zboží a služeb. Nesmí jich být ani příliš mnoho (došlo by k inflaci resp. hyperinflaci – peníze by neplnily funkci uchovatele hodnoty), ani příliš málo (nebylo by čím směňovat, nastalo by snížení spotřeby, zprostředkovaně nezaměstnanost – firmy by neměly čím zaplatit zaměstnance – deflace).
- Moderní peněžní teorie (MMT, postkeynesiánství): měřítko společenských závazků/vztahů – dluhů
 - Kromě omezení daných reálnými zdroji (zejm. práce) nečelí státy ve své vlastní měně žádným omezením. Omezení rozpočtové politiky v podobě stropu deficitů a dalších opatření podle MMT slouží spíše jako mocenský nástroj, kterým si věřitelé vynucují privilegia. Zastánci MMT mimo jiné navrhují programy typu garance práce, aby došlo k plné mobilizaci reálných zdrojů v ekonomice a zvýšily se možnosti financování nákladných projektů (např. Green New Deal v US) – „peníze jsou na cokoli, na co jsou reálné zdroje“.

Tvorba peněz – ekonomika postavená na dluhu

- V průmyslových zemích vzniká většina nových peněz (až 97%) formou dluhu.
- Domácnosti i firmy si u bank ukládají peníze. Banky uložené peníze dále půjčují.
- Takto půjčené peníze ovšem neodepisují ze žádného účtu svých klientů – dle MMT půjčuje banka dřív a víc, než má půjčky reálně pokryté vklady. Pokaždé když banka někomu půjčí peníze, tedy vznikají de facto nové peníze (multiplikovaná expanze depozit).
- Banka spoléhá na to, že všichni klienti si nepřijdou vybrat peníze ve stejnou chvíli, takže u sebe drží jenom určitou poměrnou část vkladů (tzv. povinné minimální rezervy, PMR, jejichž výši určuje centrální banka – v USA např. 10%, v ČR 2% – zpravidla mezi 5 až 15%).
- Když banka půjčí firmě nebo občanovi peníze, firma či občan je utratí a subjekt, který od nich peníze dostane jako tržbu, si je uloží opět u banky. Tyto nové peníze nová banka opět půjčí dál, resp. jenom část z nich, např. 90%. Zbýlých 10% (záleží na výši PMR) musí mít v pohotovosti pro vkladatele, kteří by si ze svých účtů přišli vybrat peníze v hotovosti.

Multiplikovaná expanze depozit

- Příklad:
 - Když si u banky uložíte 1000,- Kč, banka si 100,- Kč uloží jako povinnou rezervu.
 - Zbytek, tj. 900,-Kč, se snaží někomu půjčit, aby mohla pobírat z půjčky úrok, neboť tento úrok je její příjem v rámci jejího podnikání (úrok = „cena peněz“).
 - Takto vznikají další a další peníze.
- Přesné množství nových peněz, které takto z jednoho vkladu vzniknou, závisí vedle míry povinných rezerv na řadě dalších faktorů (např. – dokáže banka všechny peníze, které může půjčit, skutečně někomu dát jako úvěr?).

Multiplikovaná expanze depozit

Vklad (€)	Kolik může banka dále půjčit	PMR 10%
1000	900	100
900	810	90
810	729	81
729	656,10	72,90
656,10	590,50	65,60
590,50	531,40	59,10
531,40	478,30	53,10
478,30	430,50	47,80
430,50	387,40	43,10
387,40	378,70	38,70
€ 6513,20	Kolik je po deseti kolech půjčování v ekonomice peněz?	

Peníze na dluh
(s úroky)

Důsledky?

- Jeden z důvodů tlaku na ekonomický růst (splácení dluhů bankám – závisí na úrocích – vrací se víc, než se půjčilo, systém tedy musí růst)
- „Zadlužili jsme se, abychom mohli růst, a teď musíme růst, abychom dluhy splatili“ (G. Kallis, 10 degrowth policy proposals)